Sosiaali- ja terveysministeriö

HE 92/2025

Vammaispalvelulain 2 §:n muuttaminen
(elämänvaiheita koskeva säännös)

Perustuslakivaliokunta 14.10.2025

Sirkka Sivula
hallitusneuvos

Keskeiset ehdotukset

- Vammaispalvelulain 2 §:ään ehdotetaan lisättäväksi
  - uusi vammaispalvelulain luonnetta erityislakina koskeva säännös (1 mom.) ja
  - säännös henkilön elämänvaiheen huomioon ottamisesta lain valinnassa (4 mom.).
- Esitettävät uudet säännökset täydentävät vuoden 2025 alussa voimaan tullutta soveltamisalasäännösten kokonaisuutta.
  - Muut ehdotettavan soveltamisalapykälän säännökset vastaisivat sisällöltään voimassa olevan lain säännöksiä.
  - Vain pykälän kirjoitustapaa ja momenttien järjestystä ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökset ohjaavat selkeämmin lainvalintaa.
- Esityksen tarkoituksena on turvata vammaispalveluiden saatavuus ja rahoitus vammaisten henkilöiden oikeuksia edistävällä tavalla.

Tärkeimmät valtiosääntöoikeudelliset kysymykset

- Täyttääkö elämänvaiheita koskeva säännös perustuslain 80 §:n edellytykset lain tarkkarajaisuudesta ja täsmällisyydestä?
- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean 3.9.2025 julkistamien loppupäätelmien ja suositusten merkitys esityksen kannalta.

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 44/2024 vp

- Perustuslakivaliokunta (PeVL 44/2024 vp – He 122/2024 vp) katsoi, että
  - elämänvaiheita koskeva säännös oli elämänvaiheista esitetyt perustelut huomioidenkin huomattavan avoin ja tulkinnanvarainen ja
  - elämänvaiheita koskevan säännöksen epätäsmällisyyttä ja tarkkarajaisuuden puutetta ei vammaispalvelulain perusoikeusliitäntäisiä oikeuksia säänneltäessä pitää perustuslain 80 §:n kannalta asianmukaisena.
- Säännöstä oli valiokunnan mukaan mahdollista täsmentää esimerkiksi
  - säätämällä laissa nyt vain esityksen perusteluissa kuvatuista elämänvaiheessa tavanomaisen tarpeen arvioinnin kannalta merkityksellisistä seikoista ja
  - viittauksin esimerkiksi vammaispalvelulain 1 §:ssä mainittuihin seikkoihin.
- Perustuslakivaliokunta piti elämänvaiheisiin kiinnittyviä arviointiperusteita hyväksyttävinä.

Elämänvaiheita koskevat säännösesitykset

- Sen lisäksi mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain mukaisia palveluja järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. (HE 122/2024)

- Tämän lain perusteella järjestetään palveluita niille vammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Tässä laissa tarkoitetaan elämänvaiheella ihmisen yleiseen elämänkulkuun kuuluvaa ajanjaksoa, johon liittyy sille tyypillisiä kehitysvaiheita ja tehtäviä. Elämänvaiheita ovat lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Arvioitaessa oikeutta saada vammaispalveluita eri elämänvaiheissa tulee ottaa huomioon, mitä 1 §:ssä säädetään lain tarkoituksesta. Arvioinnissa tulee lisäksi ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus siirryttäessä elämänvaiheesta toiseen. Arviointi tulee tehdä osana yksilöllistä palvelutarpeen arviointiprosessia. (HE 92/2025)

Johtopäätökset 1

- Hallitus katsoo, että elämänvaiheita koskeva säännösehdotus täyttää perustuslain 80 §:n mukaiset edellytykset säännöksen täsmällisyydestä, tarkkarajaisuudesta ja selkeydestä.
  - Säännökseen esitetään lukuisia tarkennuksia, jotka auttavat arvioimaan, onko kyseessä elämänvaiheisiin liittyvä tavanomaisesta avun ja tuen tarpeesta poikkeava tarve, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin.
  - Säännös on yksi osa soveltamisalasäännösten muodostamaa kokonaisuutta.
  - Myös asiakasprosessia koskevilla säännöksillä on suuri merkitys asiakkaan oikeusturvan kannalta.
  - Liian tarkkarajainen säännös saattaisi tarpeettomasti estää vammaispalveluiden saannin.
    - Vammaispalveluita myönnetään monin eri tavoin vammaisille henkilöille.
    - Toimintakyvyn rajoitteet vaikuttavat eri tavoin erilaisissa elämänvaiheissa ja elämäntilanteissa.
    - Yhteiskunnan esteettömyys ja saavutettavuus vaikuttavat myös vammaispalveluiden tarpeeseen.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean loppupäätelmät ja suositukset (CRPD/C/FIN/CO/1)

- Komitean mukaan tavanomaisesti kyseiseen elämänvaiheeseen liittyvien avun ja tuen tarpeiden erottelu vammaispalvelulain mukaisista palveluista olisi ehdotetussa muodossaan syrjivä iän perusteella ja olisi ristiriidassa yleissopimuksen 1 artiklan kanssa (suositusten kohdat 8 c ja d).
- Komitea suosittelee varmistamaan, että vammaispalvelulain 2 § takaa kaikkien yleissopimuksen mukaisten vammaisoikeuksien saatavuuden. Komitea suosittelee myös pidättäytymään ottamasta käyttöön "elämänvaihe" -kriteerejä vammaispalvelulaissa (suositusten kohdat 9 c ja d).

Johtopäätökset 2

- Hallitus katsoo, että esitys ei ole YK:n vammaissopimuksen vastainen.
  - Arvioitaessa elämänvaiheita koskevan säännöksen suhdetta YK:n vammaissopimukseen, tulee ottaa huomioon, että säännös on osa vammaispalvelulain sekä muun yleis- ja erityislainsäädännön muodostamaa kokonaisuutta, joka yhdessä turvaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista.
  - Elämänvaiheita koskeva säännös ei rajaisi iän perusteella oikeutta saada vammaispalveluita, vaan vammaispalveluita olisi mahdollista saada eri ikäisenä ja eri elämänvaiheissa.
    - Myös yleispalveluita tulee järjestää henkilön tarpeiden mukaan. (PL 19 § 1 ja 3 mom ja PL 22 §)
  - Vammaispalvelulain 2 §:ään sisältyvä vammaisen henkilön määritelmä on sopusoinnussa vammaissopimuksen artiklaan sisältyvän määritelmän kanssa.
    - Eri tavoin vammaisilla henkilöillä on yhdenvertainen oikeus saada vammaispalveluita.
  - YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen 5 artiklan mukaan erityistoimia, jotka ovat tarpeen vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden jouduttamiseksi tai saavuttamiseksi, ei katsota yleissopimuksen tarkoittamaksi syrjinnäksi.
  - Esityksen tarkoituksena on turvata vammaisten ihmisten palveluiden saatavuus ja rahoitus kestävällä tavalla myös väestörakenteen muuttuessa ja väestön palvelutarpeiden kasvaessa.